Rapport Länsmuseet Gävleborg 2022:28

STAFFANS KYRKA

Antikvarisk medverkan vid interiör renovering och omdaning samt vissa exteriöra arbeten

Staffans kyrka
Brynäs 56:4
Gävle stad och kommun
Gävleborgs län
2019–2022

Ulrika Olsson

Slutrapport
Lst. Dnr: 5010–2020
5187–2020
9393–2020
Tillstånd enligt Kulturmiljölagen

LÄNSMUSEET GÄVLEBORG

STAFFANS KYRKA

Antikvarisk medverkan vid interiör renovering och omdaning samt vissa exteriöra arbeten

Staffans kyrka
Brynäs 56:4
Gävle stad och kommun
Gävleborgs län
2019–2022

Rapport 2022:28
Ulrika Olsson

LÄNSMUSEET GÄVLEBORG

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Rapporterna finns i PDF-format på www.lansmuseetgavleborg.se

Rapporter, böcker och mycket annat kan du köpa/beställa i länsmuseets butik butiken@xlm.se eller 026-65 56 35.

Utgivning och distribution:
Länsmuseet Gävleborg
Södra Strandgatan 20, 802 50 Gävle
www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2022
Omslagsbild: Kyrkorummet i Staffans kyrka sedd från orgelläktaren, 2022-06-20.

Länsmuseet Gävleborg medger spridning av dokumentationsmaterialet med Creative Commons licensen CC BY, undantaget kartmaterial: ©Lantmäteriet, dnr I2018/00110.
ISSN 0281–3181
Tryck: Länsmuseet Gävleborg

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Tekniska och administrativa uppgifter 4

Sammanfattning 5

Antikvarisk slutbedömning 6

Karta 7

Lagskydd 7

Historik 7

Orsaker till åtgärder 10

Utförda arbeten 10

- Källarplan/markplan 10
- Vapenhus 21
- Hiss i vapenhuset 26
- Kyrkorum med kor 30
- Sakristian 47
- Kapellen 51
- Orgelläktare och tornrum 54
- Vind 59
- Ny eldragning 60
- Belysning 60
- Fönster 62
- Utrymningsbeslag på dörrar 63
- Exteriöra ändringar av fasad 63
- Exteriöra murar 67
- Sophus/förrådsbyggnad 70
- Markarbeten och ny ramp 71
- Övrigt 80

Avvikelser från beslut 81

Övriga antikvariska iakttagelser 82

Källor 85

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Beställare:	Svenska kyrkan i Gävle genom KFS AB, Stockholm.
Beslut från Länsstyrelsen Gävleborg:	2020-09-14, dnr: 5010–2020 2020-09-14, dnr: 5187–2020 2021-01-20, dnr: 9393–2020
Länsmuseet Gävleborgs dnr:	1176/312
Projekttid:	höst 2019 – vår 2022
Arkitekt:	Mona Lantzourakis, AIX Arkitekter AB, Stockholm Generalentreprenad: Projektverkstaden AB, Peter Olsson. Projektledare: Robert Edman, KFS AB, Stockholm
Besök, bland annat:	2019-08-23 2019-11-01 2020-01-17 2020-04-24 2020-08-13 2020-09-30 2020-12-17 2021-04-22 2021-06-30 2021-09-15 2021-10-13 2021-10-25 2021-11-11 2021-11-20 2021-12-01 2021-12-08 2021-12-16 2021-12-17 2022-04-05 2022-04-07 2022-06-20 kompletterande fotografering 2022-09-08 kompletterande fotografering

SAMMANFATTNING

Staffans kyrka i Gävle har genomgått interiör renovering och omdaning. Projektet påbörjades hösten 2019 med schaktning av källarplan. Under hösten 2020 påbörjades arbetena i kyrkorummet med angränsande utrymmen. Återinvigningen av kyrkan ägde rum 2021-12-18 och 2021-12-19 i närvaro av biskop Karin Johannesson. Vid tiden kvarstod dock en mängd mindre arbeten och nyttjandet av markplan godkändes senare.

Ombyggnad och restaurering av Staffans kyrka är tillkommen utifrån församlingens önskemål att kyrkan ska rymma tre olika verksamheter.

- Kyrklig verksamhet
- Församlingsverksamhet
- Kontor

Därtill har en viktig del varit att förbättra tillgängligheten.

Schaktningen av den tidigare outgrävda ytan under kyrkorummet har utförts för att tillskapa utrymme för ett nytt våningsplan, rymmande bland annat vestibul, toaletter, stort kök, samlingssal och ytor för kontorsplatser. Innan projektstart fanns endast mindre utrymmen mot öster och väster i källarvåningen. I ursprungliga gjutna delar satt gjutformar i trä kvar och virket var kraftigt mögelangripet, något som också påverkade luften i kyrkorummet och sakristian. Utöver mögel har tidigare radonproblematik med höga radonvärden varit ett problem i kyrkan. Såväl mögel, som radonproblemen har åtgärdats i och med utgrävning och inredning av utrymmena i markplan. Dessa utrymmen är att betrakta som ett nybygge. För att leda ner dagsljuset till den stora samlingssalen har fyra små ventiler i långhusets sockel, tre mot norr och en mot söder, vidgats till små fönsteröppningar.

I vapenhuset har sentida tillkomna utrymmen för bland annat WC rivits. Fönstren mot väster släpper återigen in dagsljus i vapenhuset. För tillgänglighet till markplan och läktarplan har en hiss installerats i vapenhusets norra del. Hisschaktet löper i tidigare läge för trappan, som har rivits. I vapenhuset har även tillkommit en ljudsluss in mot kyrkorummet. Syftet med slussen är att olika verksamheter ska kunna pågå samtidigt i markplan och i kyrkorummet utan att de stör varandra.

Kyrkorummets golv har försetts med golvvärme. För detta krävdes total demontering av befintligt golv bestående av trägolv i bänkkvarteren och kalksten på övriga ytor. Målnings- och retuscheringsarbeten har utförts på väggar och valv. Äldre kulörer har återskapats i kor och sakristia. Ytor för flexibel möblering har tillkommit längst bak i kyrkorummet genom att två bänkrader har tagits bort. I bänkkvarteren har också ytor för rullstols/rullatorburna besökare tillskapats, liksom yta för ljud- och ljusbord. Glasen i innerbågarna på långhusets fönster har inom detta projekt bytts ut till laminerat K-glas Optiwhite för energiförbättring.

Vinden har isolerats och två av vindsfönstren mot norr har bytts till svarta jalusigaller för till- och frånluftsdragning. Kyrkans brandskydd har förbättrats genom hängande pulversprinklers.

Över lag har nya dragningar för el gjorts. Kyrkorummet, koret och orgelläktaren har försetts med ny riktad belysning, detta i form av spottar på skenor. Samtliga ljuskronor och vägglampetter har rengjorts och försetts med nya dragningar för el.

Dränering har utförts kring kyrkan. Marken har höjts kring huvudentrén vilket bidrar till att den nya rampen nu har godkänd lutning, utan att den har behövts förlängas. Delar av muren av Gävlesandsten har lagts om, liksom flera exteriöra trappartier.

Länsmuseet Gävleborg har genom byggnadsantikvarie Ulrika Olsson, deltagit som antikvarisk medverkande under projekttiden. Mona Lantzourakis, AIX Arkitekter AB har varit huvudarkitekt. Generalentreprenaden har innehafts av Projektverkstaden AB genom Peter Olsson. Robert Edman från KFS AB har haft rollen som projektledare.

Under projekttiden har antikvarisk medverkande upprättat skrivelser avseende kulturvärden: *Kompletterande yttrande vad gäller blivande markutformning vid Staffans kyrka*, 2021-05-10, *Antikvariskt utlåtande – målning av fönster*, 2021- 10-15, *Dokumentation av demonterade delar från kortrappan*, 2021-12-14, samt *Antikvariskt* slutintyg KML, 2022-04-13.

Olsson har inom projektet även haft rollen som antikvariskt sakkunnig av kulturvärden KUL, enligt PBL. Inom denna roll finns två skrivelser: *Tjänsteanteckning från slutsamrådet 2021-12-08 vid Staffans kyrka*, 2021-12-09 samt *Slutintyg – Sakkunnigkontroll avseende kulturvärden*, 2022-04-07.

Besök har gjorts i kyrkan efter projektledarens inbjudan till syn eller efter egen förfrågan. Inga byggmöten har hållits. Detta upplägg har gjort det omöjligt för antikvarisk medverkande att följa de resonemang och beslut som löpande uppstår och fattas i den här typen av stora restaureringsprojekt - resonemang och beslut som vanligtvis diskuteras, dokumenteras och följs upp i byggmöten och i byggmötesprotokoll. Den antikvariska medverkan har med andra ord inte rymt heltäckande *medverkan*, ej heller har den antikvariska medverkanden utgjort en del i *arbetsgruppen*. Uppdraget har mer omfattat dokumentation av arbetena.

ANTIKVARISK SLUTBEDÖMNING

Arbetena har till största del följt handlingarna som länsstyrelsens beslut är fattat från. Frånsteg har i de flesta fall kommunicerats med antikvarisk medverkande, men i några fall har detta inte skett. Det är en brist i projektet att antikvarisk medverkande inte ingått i arbetsgruppen i större utsträckning samt att byggmöten inte tycks ha förekommit.

Antikvarisk medverkande godkänner arbetena ur kulturhistorisk synvinkel.

KARTA

Figur 1. Staffans kyrka är belägen på Stenebergshöjden på Brynäs. Utdrag ur cX-kartan.

LAGSKYDD

Staffans kyrka skyddas enligt Kulturmiljölagens 4:e kapitel.

HISTORIK

Under början av 1900-talet väcktes de första tankarna kring en stadsdelskyrka på Brynäs. Den ursprungliga tanken var att kyrkan skulle vara belägen som en fond högst upp på Brynäsgatan. Flera ritningsförslag togs fram genom åren. Någon kyrka hamnade dock aldrig i det läget, utan stadsdelens kyrka kom i stället att byggas på Stenbergshöjden. Bakom ritningarna stod arkitekt Knut Nordenskjöld och kyrkan invigdes 1932.

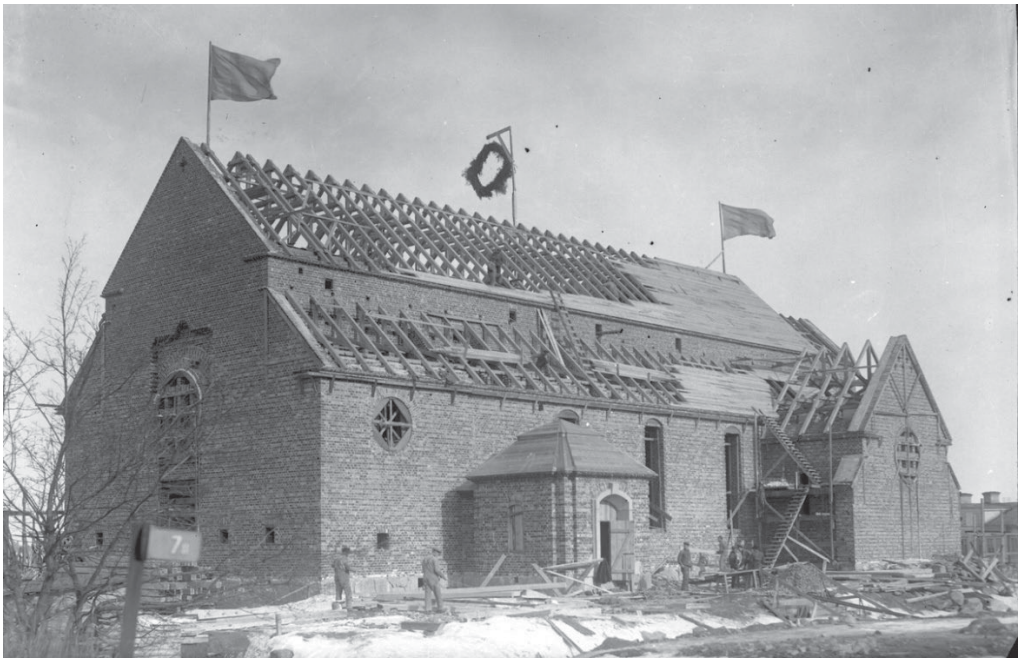

Figur 2. Staffans kyrka under uppförande 1932. Kransen på taket antyder taklagsfest. Foto ur Länsmuseet Gävleborgs bildsamling, bildbeteckning XLM.CL007419.

Staffans kyrka uppfördes med ett rektangulärt treskeppigt långhus med ett smalare, rakt avslutat kor i öst. Tornet gavs en otraditionell placering på den norra sidan, medan huvudingången lades på den västra gaveln. Sakristian gavs en rund form och förbands med korets norra vägg genom en förbindelsegång. Till den södra fasaden dockades två utbyggnader; en rektangulär som inrymmer dopkapellet, samt ett vidbyggt vapenhus med rusticerade fasader.

Nordenskjöld skapade Staffans kyrka med en blandning av traditionella material och nya tekniska lösningar och konstruktioner. Stommen är av tegel på betonggrund, inklädd med sprängsten av röd Gävlesandsten. Samma sten användes också i trappor, utvändiga murar och portalomfattningar. Fasaderna slammades med kalkbruk och var enligt samtida uppgifter ursprungligen ljust grå, troligen med ett genomfärgat bruk. Fönstren utfördes av råglas i blyinfattning. Yttertak och tornlanternin täcktes med kopparplåt, med prydnader i förgylld koppar.

Kyrkorummets breda mittskepp har kryssvälvda valv medan sidoskeppens tak är utformade med tunnvalv. Valven bärs upp av tio kraftiga pelare som markerar gränsen mellan skeppen. Koret utmärker sig med ett stjärnvalv, samt med en korgång med rundbågade portaler. Korgången sträcker sig utmed korets ytterväggar och bildar tillsammans med ett ljusinsläpp bakom altartavlan en effektfull djupverkan i koret. Effekten förstärks genom att korgångens väggar är målade i en rosa nyans till skillnad mot kyrkorummets näst intill vita väggar. Dopkapellet längst fram i kyrkorummet, i en vidbyggd del mot söder, utgör en avskild, men stilmässigt integrerad del av kyrkorummet. Dopkapellets blickfång och fond, utgörs av ett stort runt murat fönsterparti, med många små glasytor. Det andra kapellet; Angeluskapellet, beläget i tornets bottenplan, nås precis som det vidbyggda vapenhuset mot söder, via dubbeldörrar under orgelläktaren. Kapellet är runt till formen, en planform som återkommer i sakristian. Orgelläktaren har en väl tilltagen yta som sträcker sig ovanför entréhallen och avslutas med en svängd form som täcker in långhusets två bakersta fönster. Ett stort runt fönster på gaveln mot väster, leder in dagsljus till orgelläktaren.

Kyrkans interiör, färgsättning, fasta och lösa inredning har knappt genomgått några förändringar eller renoveringsarbeten sedan invigningsåret 1932. Viss lös inredning har tillkommit men helhetskaraktären är mycket väl bevarad. Snickeriernas färgskala går i

samspelta nyanser av grönt, grått och rött med dekorativa inslag av guld. Golvet är belagt med öländsk kalksten, vilken står i kontrast till de ljusa väggarna och valven. Pelarnas diskreta marmoreringsmålningar lättar upp de bastanta formerna. Bänkgavlarna har mer distinkt marmoreringsmålning och dess balusterformade pilastrar återkommer på läktarbarriären. Predikstolen är smyckad med reliefer med bibliska motiv, jämte skulpturala element i klassicerande stil. Altaret och altaruppsatsen flankeras av två obelisker vars ursprungliga placering var på bänkskranken på vardera sidan om mittgången.

Figur 3. Foto från kyrkan under färdigställande av interiören. Det är inte känt vilka personerna är som är med på fotografiet. Foto ur Länsmuseet Gävleborgs bildsamling, bildbeteckning XLM.CL007419-18.

ORSAKER TILL ÅTGÄRDER

Ombyggnad och restaurering av Staffans kyrka är tillkommen utifrån församlingens önskemål att kyrkan ska rymma tre olika verksamheter.

- Kyrklig verksamhet
- Församlingsverksamhet
- Kontor

Därtill har en viktig del varit att förbättra tillgängligheten både exteriört och interört. I källarplan fanns möjligheterna till fler verksamheter, både i redan befintliga utrymmen och i outgrävda utrymmen. Ett mycket viktigt arbete med källarplan och outgrävda delar var också att sanera kvarvarande gjutformar i trä kring gjutna delar. Delarna var kraftigt angripna av mögel, något som också påverkade inomhusklimatet i kyrkorummet och sakristian. Slutligen var även flera av ytskikten i kyrkan i behov av underhåll.

UTFÖRDA ARBETEN

Källarplan/markplan

Under projekttiden har tidigare outgrävd yta under kyrkorummet schaktats för att tillskapa utrymme för ett nytt våningsplan, rymmande bland annat vestibul, toaletter, stort kök, samlingssal och ytor för kontorsplatser. Innan projektstart fanns endast mindre utrymmen mot öster och väster i källarvåningen. I ursprungliga gjutna delar satt gjutformar i trä kvar och virket var kraftigt mögelangripet, något som också påverkade inomhusklimatet i både kyrkorummet och sakristian.

För att tillskapa de nya utrymmena med en god rumshöjd i markplan har marken schaktats till en nivå under murarnas grundsulor. De jordmassor som är urgrävda bestod av blockig morän, det vill säga moränjord med stora block av Gävlesandsten. Grävningen och säkerställandet av avlastning av kyrkans murar har varit ett komplext arbete. Konstruktionen för avlastningen av murar och pelare finns närmare beskriven i K-handlingar. Under hela arbetets gång med schaktning i markplan fanns till exempel flera olika mätpunkter i kyrkan som omedelbart skulle signalera om rörelser i murarna gick över satta gränsvärden. Om detta skulle ske skulle arbetena omedelbart stoppas för vidare utredning. Schaktningen kunde lyckligtvis utföras utan några incidenter. Under det nya golvet har nya installationer för el och VVS lagts. Tidigare problem med höga radonvärden har också åtgärdats i samband med markarbetena genom bland annat tät, sprickfri platta samt radondränering under hela plattan. Slangen till denna är kopplad till en fläkt som suger ut all radongas under plattan.

Det nyinredda delarna i markplanet nås exteriört från den östra entrén, vilken tidigare ledde till bisättningsrummet i källarplan. Innanför entrédörrarna som är av koppar, har en ny entrésluss tillkommit. Tack vare slussen kan kopparportarna under kontorstid öppnas upp så att dagsljus leds in i kontorsutrymmet beläget i delar av det tidigare bisättningsrummet. Centralt beläget i markplan finns en stor samlingssal. Salens södra vägg är glasad ut mot gången som förbinder markplans östra och västra delar. För att leda in ljus i samlingssalen har fyra små ventiler i långhusets sockel; tre mot norr och en mot söder, vidgats till små fönsteröppningar. De små fönsteröppningarna har vidgade nischer in mot rummet/gången, som avslutas med en fast bänkyta. Nischernas ytor är klädda med ekenbergsmarmor och panel av ask.

Markplan nås också från vapenhuset i väster; via en ombyggd trappa i vapenhusets södra del och genom den nytillkomna hissen i vapenhusets norra del. Hisschaktet är placerat i läget för det tidigare trapphuset. Utrymmet under vapenhuset rymmer ett kapprum och WC. Stora delar av markplan har golven belagda med kalksten, i likhet med vapenhus och kyrkorum, träslagen är genomgående ask. Mellan kapprummet och samlingssalen finns bland annat ett stort kök och olika förrådsutrymmen.

Slutresultatet av inredningen av markplan blev lyckat och utfört med en mycket hög ambitionsnivå i både utformning och materialval. Utrymmena i markplan är att betrakta som ett nybygge och kommer därför inte närmare att beskrivas i text i rapporten. Fotografier från olika skeden i projektet visar vägen fram till det färdiga våningsplanet.

Figur 4. Foto från ett av de outgrävda utrymmena under långhuset innan schaktningsarbetena påbörjades under hösten 2019. Kvarvarande gjutformar i trä är lämnade kring gjutna delar i konstruktionen. Virket var kraftigt mögelangripet.

Figur 5. Under pågående schaktningsarbete. Notera kvarlämnade träformar kring gjutna delar. Foto: 2019-11-01.

Figur 6. Den äldre elcentralen i källaren innan rivning. Foto: 2020-11-12.

Figur 7. Markplan. Utrymmet under sakristian under pågående rivning. De gjutna ytorna bakom putsen är kraftigt mögelangripna. Foto: 2020-12-17.

Figur 8. Markplan. Under pågående schaktningsarbeten i källarplan. Till vänster projektledare Robert Edman, KFS AB, i mitten Peter Olsson, Projektverkstaden AB och Björn Olsson från PP Såg och Borr som arbetade med schaktning, håltagning och stenarbeten. Foto: 2021-04-22.

Figur 9. Markplan. Schaktningen är slutförd. Här pågår arbetet med att dra olika installationsstråk för VVS och el bland annat. Den bortre muren är muren mot söder. Foto: 2021-06-30.

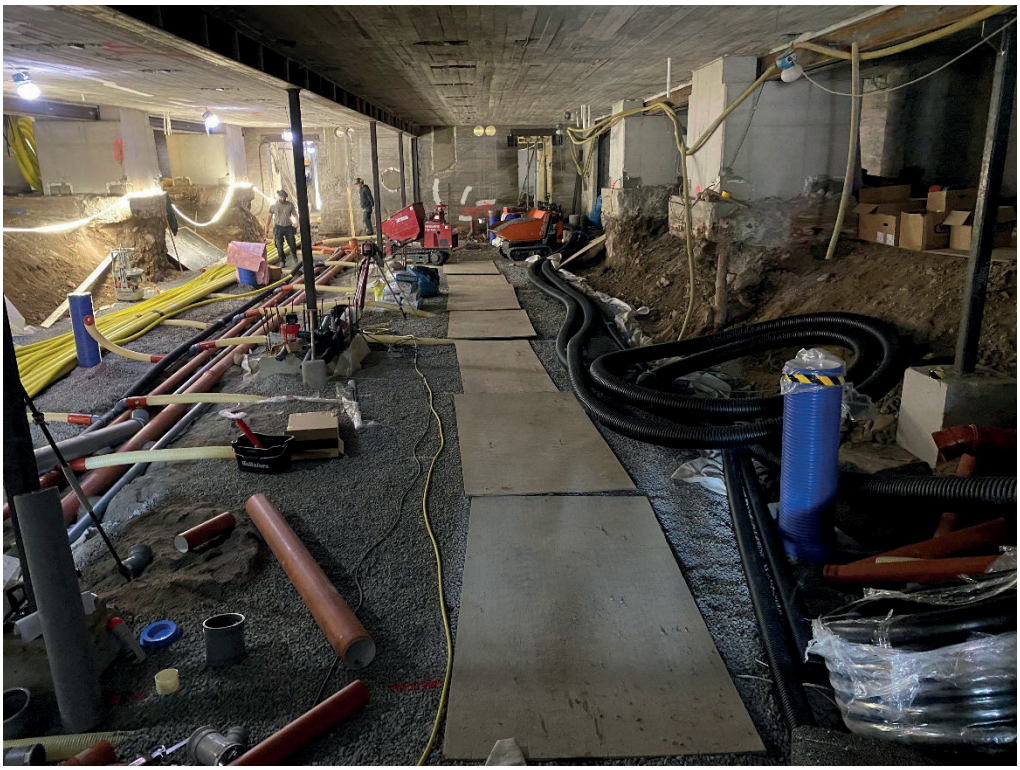

Figur 10. Markplan. Till höger syns förstärkningar av pelare. De mörkare grå delarna på pelarna visar var grundnivån låg innan schaktningsarbetena. Muren till vänster är den norra muren. Foto: 2021-06-30.

Figur 11. Markplan. En av de tidigare ventilationsgluggarna har vidgats för att rymma ett litet fönster. Gjutning pågår. Foto: 2021-09-15.

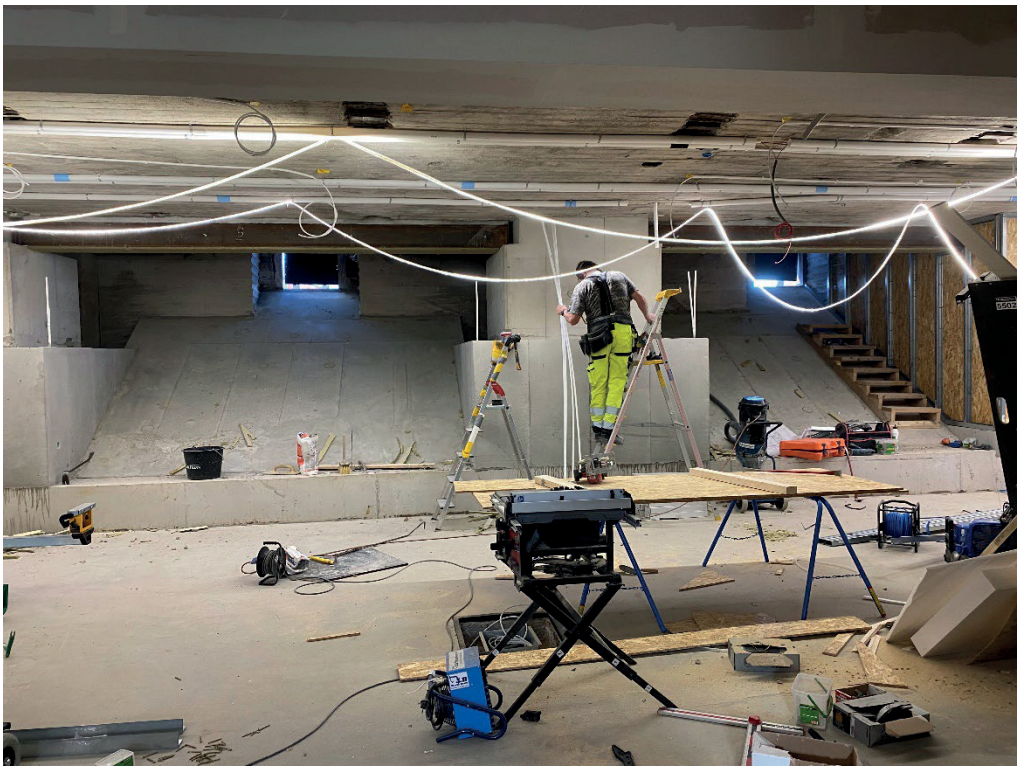

Figur 12. Markplan. Två av ljusinsläppen mot norr. Foto: 2021-10-13.

Figur 13. Markplan. Samlingssalen 2021-12-01.

Figur 14. Markplan. Slussen mot den östra entrén. I förgrunden besiktningsman för bygg, Javier Vallejos, Aktiv Projektledning Uppland AB. Foto: 2021-12-08.

Figur 15. Markplan. Slussen mot den östra entrén. Foto: 2022-06-20.

Figur 16. Markplan. Kontorsyta belägen under koret. Ovalen i taket blottar det blå taket i det ursprungliga bisättningsrummet. Fönstren vetter mot söder. Det högra är nyupptaget, det vänstra är nytt men beläget i en tidigare öppning som täcktes av en plåtlucka. Foto: 2021-12-08.

Figur 17. Markplan. Kontorsytan uppmöblerad. Foto: 2022-06-20.

Figur 18. Markplan. Kapprummet sett mot söder. Foto: 2021-12-16.

Figur 19. Markplan. Kapprummet sett mot norr och det nya hisschaktet. Foto: 2021-04-07.

Figur 20. Markplan. Samlingssalen sedd mot norr. Foto: 2021-12-08.

Figur 21. Markplan. Samlingssalen sedd mot norr. Foto: 2022-06-20.

Vapenhus

För ökad tillgänglighet till markplan har en hiss installerats i vapenhusets norra del, i samma läge som det tidigare trapphuset som nu rivits. Hissen sträcker sig från markplan och upp till läktarplan. Det södra trapphuset har byggts om och sträcker sig nu ner till markplan. Tidigare ledde den södra trappan till läktarplan men endast ner till ett toalettutrymme beläget en halvplan under vapenhuset.

I vapenhuset har de i sen tid tillkomna utrymmena för WC och städ - vid vapenhusets västra vägg - rivits och därmed bidrar de två fönstren mot väster med dagsljusinsläpp. Nya radiatorer i vapenhuset är vattenburna och kopplade till fjärrvärmenätet i Gävle. Tidigare värmdes kyrkan upp genom direktverkande el. Radiatorerna är försedda med slottsvred i mässing.

I vapenhuset har en ny ljudsluss tillkommit mot kyrkorummet. Syftet med slussen är att kyrkans olika verksamheter ska kunna pågå vid samma tid, utan att störa varandra. I vapenhuset har också en ny receptionsdisk tillkommit. Den är placerad i vapenhusets norra del. Ljudslussen och receptionsdisken som är ritade av Mona Lantzourakis har utformats med hög ambitionsnivå i en stil som harmonierar med övriga snickerier i kyrkan. Både ljudslussen och receptionsdisken är tillverkade i furu som har laserats med linoljefärg från Engwall o Claesson. Ljudslussen är laserad i grönpigmenterad lasyr medan receptionsdisken är laserad i en ljuspigmenterad lasyr. Dubbeldörrarna mellan vapenhuset och långhuset är återanvända i slussen och vetter mot långhuset. Tidigare hade de en funktion som pendeldörrar, nu är de ombyggda till slagdörrar med automatisk öppningsfunktion.

Figur 22. Vapenhuset innan påbörjade arbeten. Vy mot norr. Bakom dörren i slussen ut mot entrén syns vägg för utrymmen som WC och förråd. Trappan leder upp till orgelläktaren. I vapenhuset fanns också en receptionsdisk och hängare för ytterkläder. Foto: 2018-11-09.

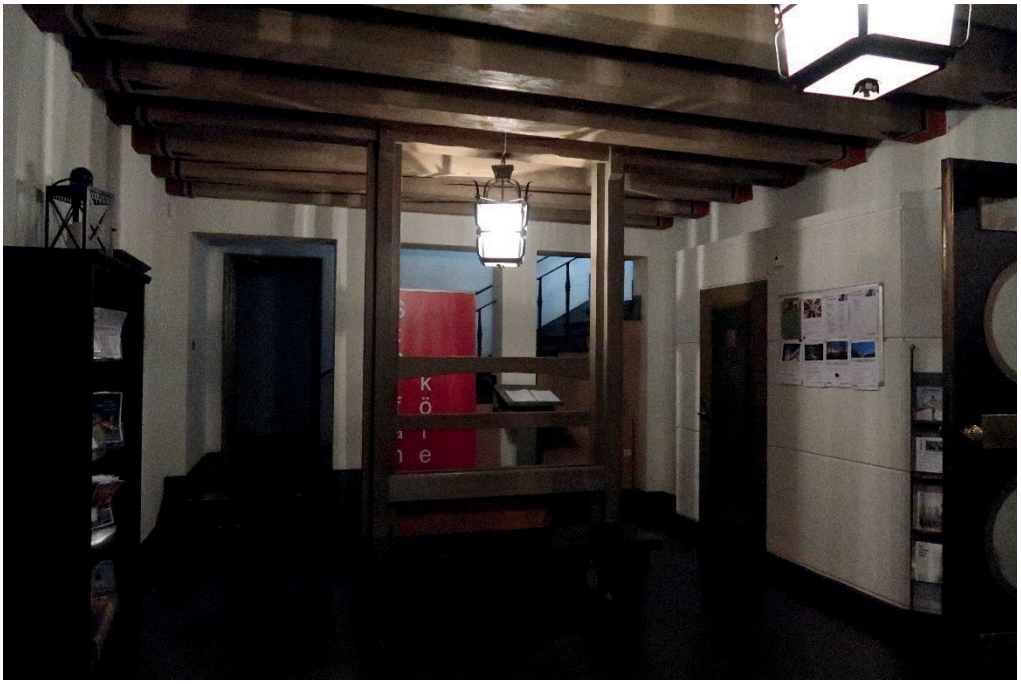

Figur 23. Vapenhuset innan påbörjade arbeten. Vy mot söder. Till höger syns det sentida utrymmet för WC. Foto: 2018-11-09.

Figur 24. Vapenhuset innan påbörjade arbeten. Vy mot norr. På platsen för trappan har hiss nu installerats. Foto: 2018-11-09.

Figur 25. Vapenhuset med den nya receptionsdisken. Vy mot norr. I bakgrunden syns hisschaktet. Hissen nås via öppningen till höger. Foto: 2022-04-07.

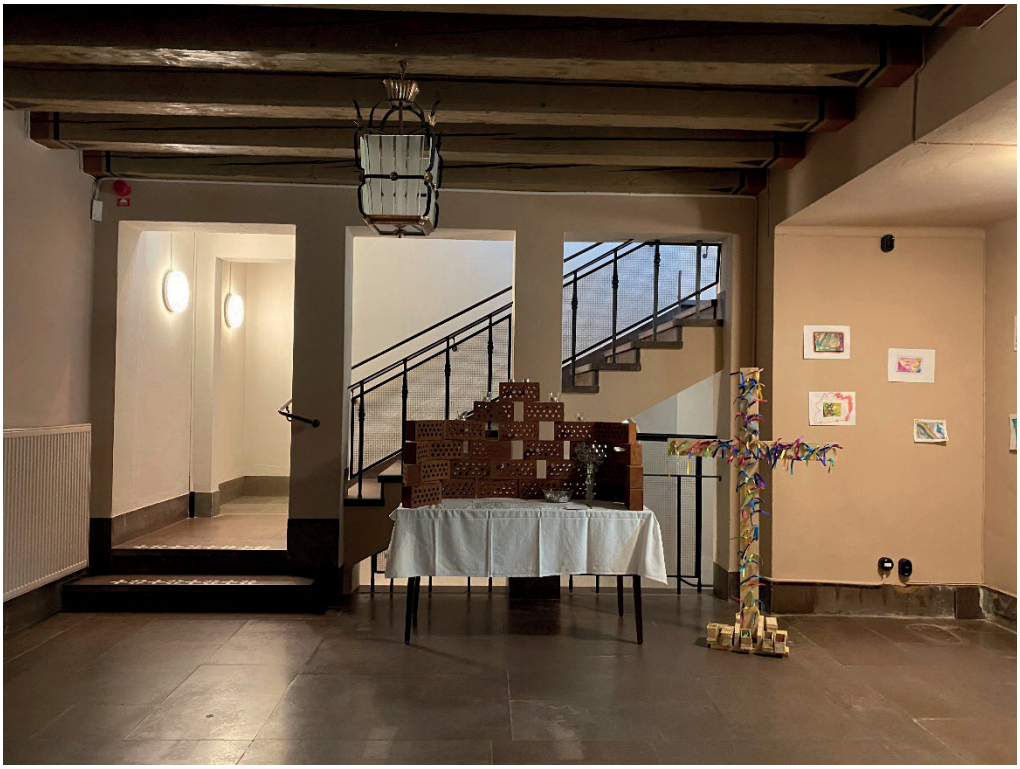

Figur 26. Vapenhuset sett mot söder. Foto: 2022-06-20.

Figur 27. Hisschaktet är nätat för största möjliga ljusinsläpp. Kring öppningen har ursprungliga smidespelare från tidigare trappräcke återanvänts. Foto: 2022-04-07.

Figur 28. Ljudslussen sedd från vapenhuset. Foto: 2022-06-20.

Figur 29 och 30. Ljudslussen i vapenhuset sedd från norr och från söder. Foto: 2022-06-20.

Hiss i vapenhuset

Som nämnts tidigare har en hiss installerats i läget för det tidigare trapphuset beläget i vapenhusets norra del, se figur 32 och 33. Trapphuset revs och ett schakt togs upp. Hissen sträcker sig mellan nedre vapenhuset/kapprummet i markplan, vidare upp till vapenhuset och orgelläktaren. Hissen är av typ hydraulhiss med maskinrummet beläget i maskinrum i markplan. Såväl hisskorgens öppning som schaktöppningarna består av automatiska teleskopöppningar. Hisskorgens yta mäter 1100 x 1400 x 2200 centimeter. Tre väggar i lägsta och högsta stannplan samt två väggar i mellanplan är utfört av krenelerat ståltrådsnät, vilket bidrar till att det runda fönstret beläget mot norr, släpper in dagsljus till schaktet och vidare ut till vapenhuset. Hisskorgens ytor består av ekpanel, kopparplåt, glas och rostfri plåt. Golvet är belagt med kalksten, liksom många andra golvytor i kyrkan.

Figur 31. Markplan. Hisschaktet är upptaget i läget för den tidigare trappan i vapenhusets norra del. De förbyggda öppningarna vetter mot vapenhuset. Foto: 2021-04-22.

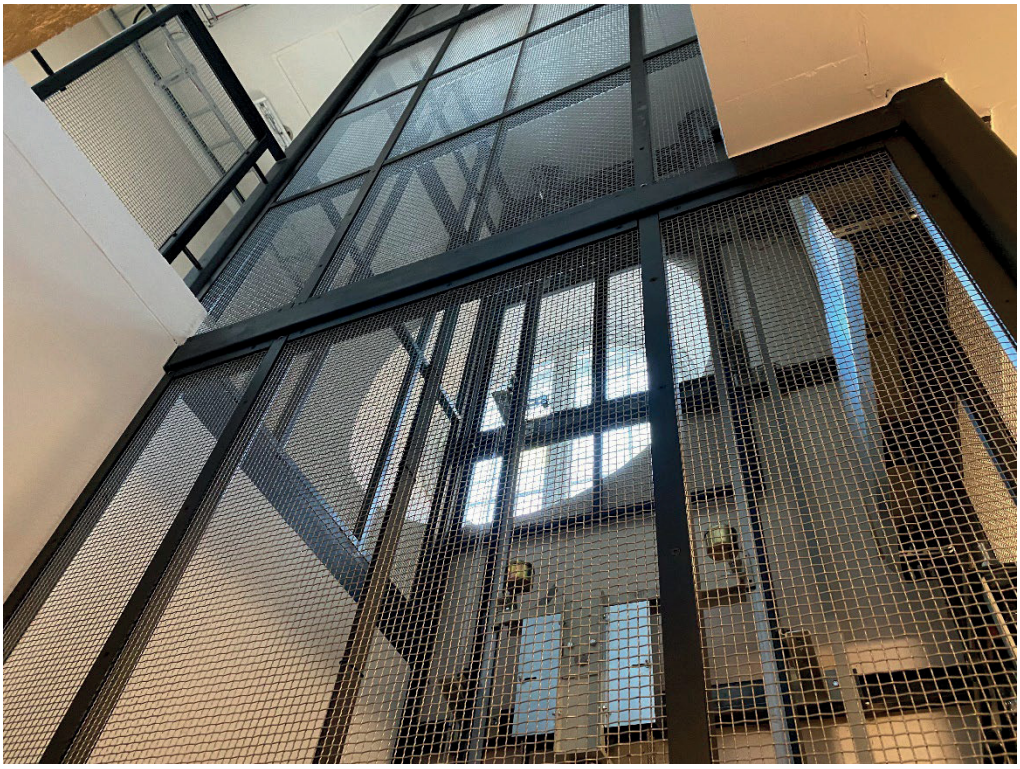

Figur 32. Hisschaktet sett från markplan och upp mot vapenhuset. Foto: 2022-04-07.

Figur 33. Hisschaktet och hissen sett från vapenhuset. Foto: 2022-04-07.

Figur 34. Hisschaktet sett från nedre vapenhuset/kapprummet i markplan. Foto: 2022-04-07.

Figur 35. Hisskorgen med ytskikt av glas, ek, koppar, rostfritt och kalksten. Foto: 2022-04-07.

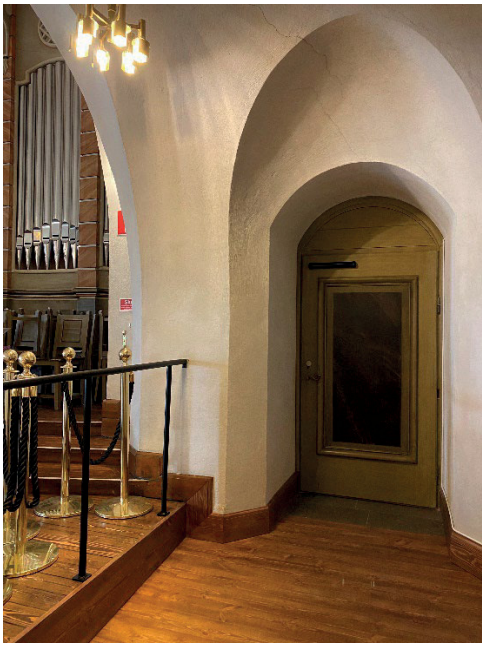

Figur 36. Hissen kommer upp på orgelläktaren i det tidigare läget för trapphuset. Dörren stänger ute ljud från hissen. Foto: 2022-04-07.

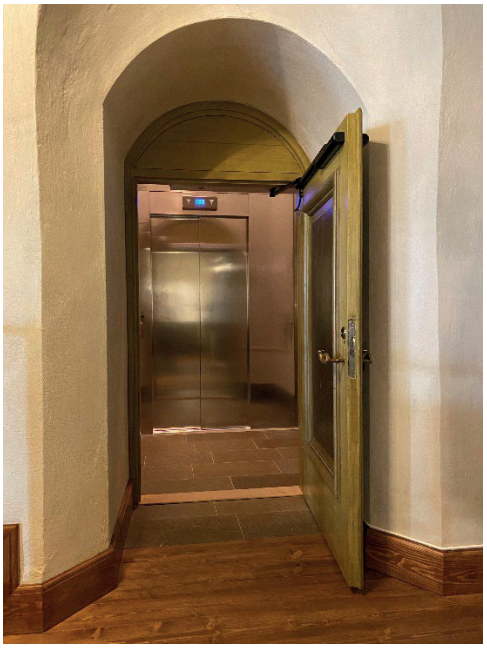

Figur 37. Hissen kommer upp på orgelläktaren i det tidigare läget för trapphuset. Dörren stänger ute ljud från hissen. Foto: 2022-04-07.

Kyrkorum med kor

Kyrkorummets golv har försetts med golvvärme. För detta krävdes total demontering av befintligt golv bestående av trägolv i bänkkvarteren och kalksten på övriga ytor. Att frilägga samtliga golvytor i kyrkorummet var också nödvändigt i och med att förstärkningen av pelarna delvis skedde från kyrkorummet samt att nya rörstråk för el, ljud- och ljussystem, styrkablar och passagesystem löper under golvet.

Enligt ursprunglig utformning låg bänkkvarterens brädgolv något högre än kalkstenen. Ambitionen var från början att återanvända brädorna vid återläggning, men att det slutliga resultatet skulle bli en jämnhög golvyta utifrån tillgänglighetskäl. När brädgolvet var demonterat visade det sig att brädorna var för tjocka för att fungera ihop med golvvärmen. Att slipa ner dem var inte möjligt i och med att de var spåntade. Ett än större problem var att virket var mögelangripet, liksom trossbottenfyllningen, vilket sögs ur golvet. Ett nytt brädgolv av fabrikat Baseco, Modern Natur 25 mm x 135 mm i furu lades i nivå med stengolvet. Brädgolvet levererades färdiglaserat i mörkbrunt.

Kalkstensplattorna märktes upp inför demontering. Vid demontering visade det sig att plattorna hade olika tjocklek. Detta var möjligt då ursprunglig sättning skett i vått bruk. Eftersom plattorna inte skulle läggas i vått bruk då de skulle återmonteras beslutades i samråd med länsstyrelsen att plattornas undersida skulle slipas så att alla plattor fick samma tjocklek. Slipningen utfördes varsamt utan att några större problem med sprickbildning uppstod.

Då kalkstensplattorna var återmonterade slipades stengolvets ovansida. Detta moment låg inte med i handlingarna och saknade därmed också beslut. Frågan stämdes inte av med varken antikvarisk medverkande eller arkitekt. Slutresultatet är dock godkänt, inga direkta kulturvärden har påverkats av slipningen.

Ytor för flexibel möblering har skapats längst bak i kyrkorummet genom att två bänkrader har tagits bort. De bakersta bänkraderna har kortats i längd mot mittgången för att markera skillnaden mellan utrymmena för flexibel möblering och kyrkorummet. Ytor där det tidigare låg brädgolv vid bänkarna är nu ersatta med kalkstensplattor.

Sammantaget har tre olika ingrepp gjorts i bänkkvarterens struktur: I det södra bänkkvarteret har två ytor för rullstols/rullatorburna besökare tillskapats. Ytorna är belägna ut mot sidogångarna och påverkar på så vis inte upplevelsen av mittgångsaxeln. Yta för ljud- och ljusbord har byggts vid den bakersta pelaren mot norr. Det nya teknikbåset är byggt i furu som laserats in för att harmoniera med övrig bänkinredning. Bänkinredningen är i övrigt endast bättrad i ytskikten, förutom sittytorna och fotstöden som har målats om i linoljefärg i samma bruna kulör som tidigare. Mittgången har försetts med en ny mörkt grå ullmatta, Häggå Trippel/Greta 980 special.från Kasthall. Ullmattan ligger utanför projektet och har hanterats av församlingen själva. Antikvarisk medverkande har inte haft någon del i beslutet av matta.

Kyrkorummets putsade ytor gick innan påbörjade arbeten i en bruten vit kulör. Den ursprungliga färgtypen är en kalkfärg. Väggar och valv rengjordes senast 1977–78 och vid samma tidpunkt utfördes en ommålning av delar av kyrkorummets putsade ytor. De ytor som målades om är framför allt väggar och valvens nedre delar. Färgtypen som då användes var troligen en limfärg eller en emulsionsfärg.

Putsade ytor har rengjorts med Akapadsvamp. Detta gäller alla ytor i valven. Mindre skador och sprickor lagades i med kalkbruk. Kyrkorummets väggar var så pass hårt smutsade att ommålning med emulsionsfärg valdes, så nära tidigare kulör som möjligt, NCS S1505-Y30R. Marmorerade ytor i fönsternischerna har rengjorts med Akapasvamp, därefter har mindre skador målats i med kalkfärg, det samma gäller mindre skador på de nedre delarna av pelarna.

Korväggarna har målats om med emulsionsfärg i likhet med tidigare färgtyp på väggarna. Kulören är varmt rosa, NCS S 3020-Y50R.

De ursprungliga bänkvärmarna har ersatts av golvvärme, men kyrkorummet har också försetts med nya radiatorer längst bak samt framme i koret. De nya radiatorerna är vattenburna och kopplade till fjärrvärmenätet i Gävle. Tidigare värmdes kyrkan upp genom direktverkande el. Radiatorerna är försedda med slottsvred i mässing.

Glasen i innerbågarna på långhusets fönster har inom detta projekt bytts ut till laminerat K-glas Optiwhite för energiförbättring.

Figur 38. Kyrkorummet sett mot koret innan påbörjade arbeten. Foto: 2019-08-23.

Figur 39. Kortrappan och delar av predikstolen innan påbörjade arbeten. Foto: 2019-08-23.

Figur 40. Kortrappan sedd mot söder innan påbörjade arbeten. Foto: 2019-08-23.

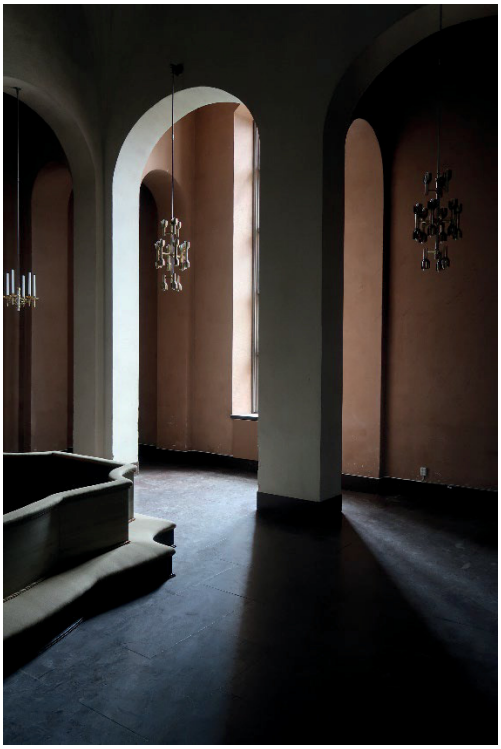

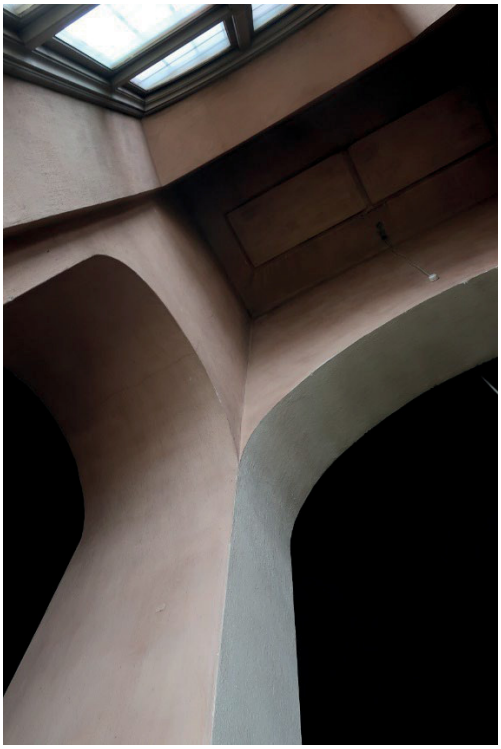

Figur 41 och figur 42. Koret innan påbörjade arbeten. I taket satt ursprungliga radiatorer. Foto: 2020-04-24.

Figur 43. Kortrappan och koret innan påbörjade arbeten. Foto: 2019-08-23.

Figur 44. De bakre bänkraderna sedda från orgelläktaren innan påbörjade arbeten. Foto: 2019-08-23.

Figur 45. Yta under läktaren sedd mot söder innan påbörjade arbeten. Foto: 2019-08-23.

Figur 46. Yta under läktaren sedd mot norr innan påbörjade arbeten. Foto: 2019-08-23.

Figur 47. Demontering av kyrkorummets golv pågår. Brädgolvet, liksom trossbottenfyllningen i det norra bänkkvarteret är till stor del demonterat och utsuget. Foto: 2020-08-13.

Figur 48. Kalkstensplattorna i kyrkorummets golv märktes upp inför demontering. Foto: 2020-08-13.

Figur 49. Under pågående demontering av brädgolv och kalkstensgolv. Foto: 2020-08-13.

Figur 50. Under pågående demontering av brädgolv och kalkstensgolv. Med på bilden är Robert Edman KFS AB och Peter Olsson, Projektverkstaden AB. Foto: 2020-08-13.

Figur 51. Under pågående grundförstärkningsarbeten med pelarna. Kringgjutning av grundsulorna gjordes från kyrkorummet. Foto: 2020-09-30.

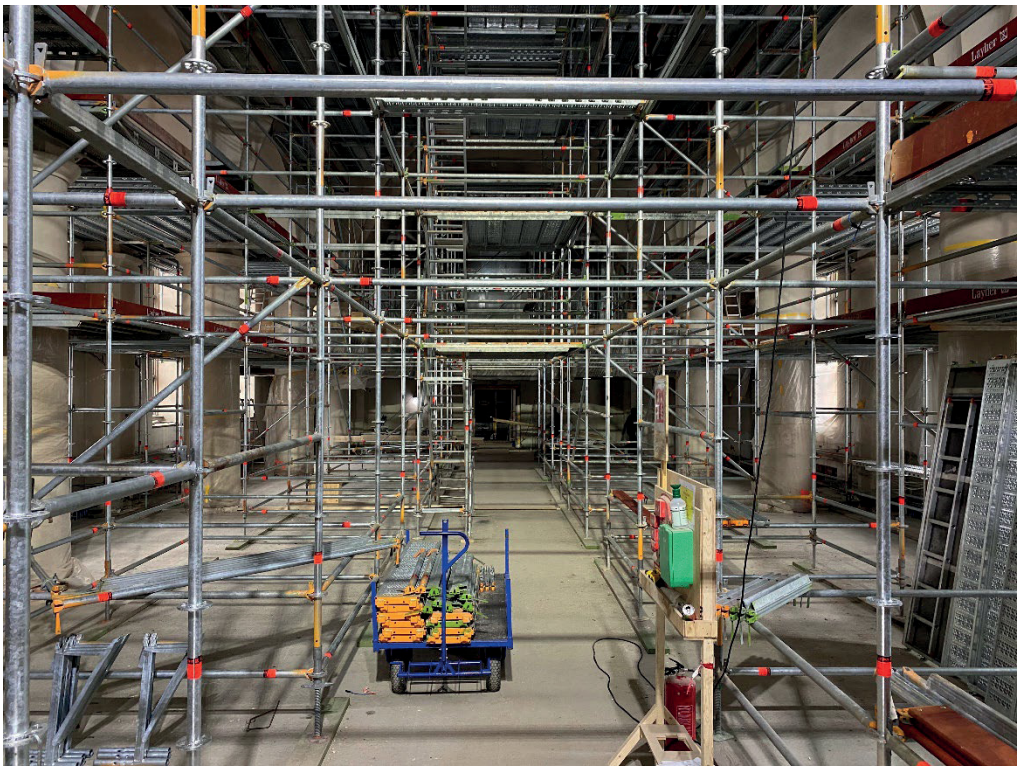

Figur 52. Ställningen är rest i kyrkorummet för rengöring av valv och målning av väggar. Foto: 2021-04-22.

Figur 53. Under pågående rengöring av valven. Här framgår det tydligt hur hårt sotade de putsade ytorna i valven var, den rengjorda ytan är den ljusare. Foto: 2021-04-22.

Figur 54. Återmontering av kalkstensgolvet är påbörjat, liksom slipningen av golvet. Foto: 2021-09-13.

Figur 55. Läggning av det färdiglaserade brädgolvet i norra bänkkvarteret har precis påbörjats. Foto: 2021-09-15.

Figur 56. Nyläggning av brädgolv i bänkkvarteren pågår, liksom återmontering av kalkstensgolvet. Foto: 2021-09-13.

Figur 57. Golven är återmonterade, valven rengjorda och väggarna målade. Retuschering av pelarnas baser ska påbörjas. Foto: 2021-10-13.

Figur 58. Återmontering av bänkkvarteren pågår. Foto: 2021-12-01.

Figur 59. Färdigställande och återmöblering av kyrkorummet inför återinvigning. Notera det återlagda kalkstensgolvet. Kortrappan är kapad på södra sidan för senare installation av lyftbord i det läget. Foto: 2021-12-08.

Figur 60. Bakre delen av kyrkorummet efter färdigställande. Ljudslussen skjuter in något i kyrkorummet och till höger skymtar teknikbåset. Foto: 2022-06-20.

Figur 61. Kyrkorummet sett från koret. Foto: 2022-06-20.

Figur 62. Kyrkorummet sett från läktaren. Foto: 2022-06-20.

Sakristian

Sakristians väggar har målats i beigerosa ton som återfanns bakom det stora träskåpet, NCS S1505-Y30R. Väggarna är målade med emulsionsfärg. Takradiatorn i rummet är tagen ur bruk, dess ytskikt och dekorativa bård har rengjorts av konservator. Parkettgolvet är slipat och lackat. I rummet har nya radiatorer tillkommit, de är vattenburna. Radiatorerna är försedda med slottsvred i mässing.

Figur 63. Sakristian under pågående arbeten. Den mörkare ytan i väggens kulör har varit dold bakom det stora träskåpet som stod i rummet innan. Foto: 2021-04-22.

Figur 64. Under pågående arbeten i sakristian. Foto: 2021-09-13.

Figur 65. Sakristian börjar färdigställas. Nya radiatorer och strömbrytare är på plats. Foto: 2021-12-01.

Figur 66. Sakristian i färdigt och möblerat utförande. Foto: 2022-06-20.

Kapellen

I Johanneskapellet har väggar och tak rengjorts med Akapadsvamp. Eftersom slutresultatet av rengöringen på väggarna inte bedömdes som tillfredsställande togs beslut om att målningsbättra/retuschera väggarna med olika kulörer av emulsionsfärg upp till cirka två meters höjd. Lösningen valdes i stället för en total ommålning för att bibehålla livet i ytorna. Vattenburna radiatorer har installerats under bänkarna. Radiatorerna är inmålade i mörkbrunt, nära golvets kulör.

I Angeluskapellet har väggar och tak målningsbehandlats med samma metod som kyrkorummets väggar, det vill säga med emulsionsfärg. Kulör NCS S 2010-Y60R. Den ursprungliga takradiatorn är tagen ut bruk, men är bevarad. Undersökning gjordes om samma dekorativa bård som finns på takradiatorn i sakristian skulle finnas övermålad i Angeluskapellets takradiator. Inga spår från en dekorativ bård kunde hittas. Dess ytskikt har målningsbehandlats med linoljefärg från Engwall o Claesson.

Figur 67. Johanneskapellet innan påbörjade arbeten. Foto: 2019-08-13.

Figur 68 och 69. Under utprovning av metod för att retuschera in kvarvarande smuts längst ner på Johanneskapellets väggar. Foto: 2021-10-25.

Figur 70. Retuscheringsarbetena är färdiga i Johanneskapellet. Foto: 2021-12-01.

Figur 71. Färdigställt Johanneskapell. Foto: 2022-06-20.

Figur 72. Färdigställt Angeluskapell. Foto: 2022-06-20.

Orgelläktare och tornrum

På orgelläktaren har en bänkrad närmast läktarbarriären tagits bort för att ge plats till kören. Ett nytt skrudskåp för liggande förvaring har tillverkats och har sin placering på orgelläktarens södra sida. Skåpet är tillverkat i furu och laserad i samma vitpigmenterade lasyr som den nytillverkade receptionsdisken i vapenhuset. Enligt handlingarna skulle det vara tillverkat i al, ett träslag som visade sig svårt att få tag i. Ändringen stämdes av med länsstyrelsen innan beslut fattades. Väggar och tak i de två tornrummen har målningsbehandlats med emulsionsfärg i kulör NCS S1505-Y50R. Trägolven i de båda rummen har slipats och lackats. Rummen har försetts med nya vattenburna radiatorer som är försedda med slottsvred i mässing.

Figur 73. Innan påbörjade arbeten. Orgelläktaren sedd mot söder. I det mörka fotot anas bänkraden närmast läktarbarriären. Foto: 2019-08-23.

Figur 74. Orgelläktaren under färdigställande. Foto: 2021-12-17.

Figur 75. Det nya skrudskåpet för liggande förvaring är placerat på orgelläktarens södra sida. Foto: 2022-06-20.

Figur 76. Färdigställd orgelläktare. Foto: 2022-06-20.

Figur 77. Orgelläktaren in mot hissen. Foto: 2022-06-20.

Figur 78. Tornrum på plan 2 efter färdigställande. I taket hänger ljudabsorbenter. Den runda formen i trägolvet har ursprungligen varit en lucka/öppning för att nå takradiatorn i underliggande tornrum. Foto: 2021-12-16.

Figur 79. Tornrum på plan 2 efter färdigställande. På fotot syns besiktningsman Javier Valleios, Aktiv Projektledning Uppland AB, till vänster i bild. I mitten, Robert Edman KFS AB och till höger, Peter Olsson, Projektverkstaden AB. Foto: 2021-12-16.

Figur 80. Tornrum plan 1 efter färdigställande. I taket hänger ljudabsorbenter. Den runda formen i trägolvet har ursprungligen varit en lucka/öppning för att nå takradiatorn i underliggande Angeluskapellet. Foto: 2021-12-16.

Vind

Vindens gamla isolering har sugits ut och ny isolering av typen lösull har sprutats in. Två små vindsfönster mot norr har bytts till svarta jalusigaller som leder ut till- och frånluftsdragningar. Vinden har försetts med ett förbättrat brandskydd genom 130 hängande pulversprinklers.

Figur 81. Kyrkvinden vid besiktning 2021-12-08.

Ny eldragning

Nya dragningar för el har gjorts genomgående i hela kyrkobyggnaden. Dragningarna är diskret gjorda.

Belysning

Samtliga ljuskronor och vägglampetter har rengjorts av KA Jonssons Belysningsverkstad AB i Stockholm. Ljuskronor och vägglampetter har försetts med nya dragningar för el. Kyrkorummet, koret och orgelläktaren har försetts med ny förbättrad riktad belysning i form av spottar på skenor. Dessa är monterade på såväl väggytor som pelare och i valv. Placeringen av skenorna är diskreta och i möjligaste mån utförda där de inte syns från kyrkorummet. Spottarna är av typen Erco. Samtliga spottar är inmålade likt bakomliggande ytor.

Figur 82. Ljuskronor och vägglampetter är rengjorda och försedda med ny eldragning. Foto: 2021-12-01.

Figur 83. Nya belysningsskenor med spottar är monterade i valvbågen framför orgelläktaren. Foto: 2021-12-17.

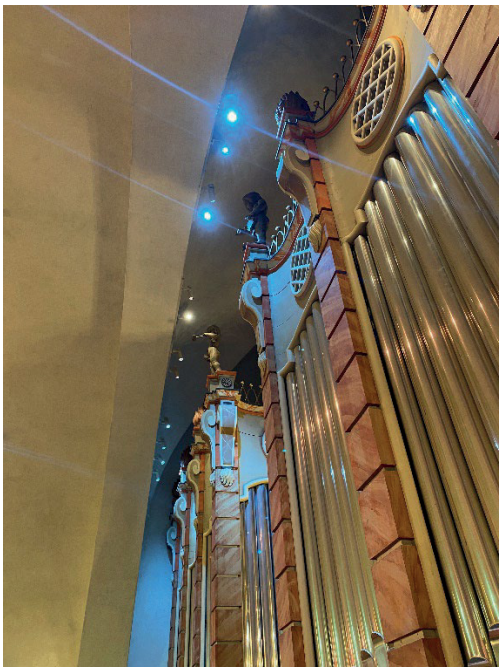

Figur 84 och figur 85. Spottar är monterade bakom valvbågen framför läktarorgeln, riktade ner på orgelfasaden. Högra bilden visar placering av spottar på skenor, diskret monterade i lägen som inte är synliga från kyrkorummet. Notera även ny högtalare nedanför skenan med spottar. Foto: 2021-12-17.

Fönster

Samtliga fönster har målats invändigt. De öppningsbara fönstren har målats också på innerbågarnas utsida, ytterbågarnas insida samt i utrymmet mellan bågarna. Bågarnas insidor ska enligt handlingarna målas i kulör lika befintlig. Kulörprover målades upp och godkändes därefter av arkitekt Mona Lantzourakis, enligt muntlig uppgift från Thörns Måleri AB, Stockholm, som utfört målningen.

Fönsterbågarna är målade med linoljefärg av fabrikat Engwall o Claesson i kulör NCS 1502-Y.

Glasen i innerbågarna på långhusets fönster har inom detta projekt bytts ut till laminerat K-glas Optiwhite för energiförbättring.

Figur 86. Fönsterbåge i långhuset, mot norr. Foto: Ulrika Olsson, 2021-10-14.

Utrymningsbeslag på dörrar

Inga koppardörrar har försetts med 179-beslag som krävs enligt gällande brandskyddsstandard. Vissa av dörrarna har endast fått vred i befintlig låskista. På dörren i korets sydöstra del har ett stopp svetsats fast på nyckeln så att den inte går att dra ut. På så vis går dörren alltid att öppna inifrån. Genom dialog mellan beställaren, brandkonsult och antikvarie har frågan lösts genom avsteg från brandskyddstandard i kombination med organisatorisk utrymning.

Exteriöra ändringar av fasad

I långhusets sockel mot norr har tre tidigare små öppningar för ventiler vidgats och ersatts av små fönsterbågar i trä. I långhusets sockel mot söder har en tidigare liten öppning för ventil vidgats och ersatts av en liten fönsterbåge i trä. Denna ändring är utförd för att leda in dagsljus till de nyskapade utrymmena i markplan. Öppningarna kan tyckas små för denna funktion, men interiört vidgas öppningarna i djupa nischer på ett mycket effektfullt vis, vilket gör att dagsljuset förmeras in i lokalerna.

I korets höga stensockel har en ny fönsteröppning tagits upp på den södra sidan. Detta fönster är beläget närmast in mot långhuset. Till höger om detta har ytterligare ett nytt fönster tillkommit. Detta sitter dock i läge för en tidigare öppning som täcktes av en plåtlucka. Samtliga nya fönsterbågar med tillhörande karmar är utförda i enlighet med ritningarna, det vill säga med träkonstruktion som målats med linoljefärg från Engwall o Claesson i samma bruna kulör som kyrkans övriga fönsterbågar har exteriört, NCS S 5020-Y30R – brun.

Figur 87. Foto från innan utförd vidgning av små ventiler i långhusets sockel. Foto: 2018-02-14.

Figur 88. Vidgade tidigare ventilöppningar till fönster i sockeln mot norr. Foto: 2022-06-20.

Figur 89. Staffans kyrka från sydöst innan påbörjade arbeten. Öppningen täckt av en plåtlucka anas vid pilen. Foto från 2018.

Figur 90. De två nytillkomna fönsteröppningarna i korsockeln mot sydöst. Foto: 2022-06-20.

Figur 91. Staffans kyrkas norra sida. Här syns de tre öppningarna i vindsplan. Till vänster sitter en ursprunglig liten fönsterbåge. De två öppningarna till höger är inom detta projekt ersatta med jalusigaller. Foto: 2022-04-05.

Figur 92. De två öppningarna med jalusigaller till höger. Ljusstyrkan är justerad för att öppningarna ska synas tydligare. Foto: 2022-04-05.

Exteriöra murar

I muren som löper ut söder från kyrkan, ungefär i höjd med koret, har två öppningar tillkommit, dessa leder in till- och frånluft i kyrkan. Arbetet med öppningarna gjordes i samband med att muren var demonterad för renovering. Muren var i mycket dåligt skick innan projektets start. I samband med demontering märktes murens stenar upp. De två nya öppningarna som vetter mot öster har galler av svart smide som i sin utformning knyter an till befintliga fönstergaller som finns i korets sockelparti mot öster.

Figur 93. Innan påbörjade arbeten. Muren söder om kyrkan anas bakom inhägnad, se pilar. Muren, liksom trappan i den var i mycket dåligt skick och därför avstängd. Foto från 2018-11-28.

Figur 94. Under pågående arbeten. I samband med dräneringsarbeten av kyrkans grund, demonterades muren. Foto: 2021-04-22.

Figur 95. Under pågående arbeten. Muren har en stomme som är gjuten. Här syns de två öppningarna för till- och frånluft. Foto: 2021-06-30.

Figur 96. Arbetet med återmontering av muren pågår. Foto: 2021-09-15.

Figur 97. Muren och trappan är åtgärdad och de två öppningarna för till- och frånluft skyddas genom svarta smidesgaller. Foto: 2022-04-05.

Figur 98. Närbild på en av öppningarna i muren. Foto: 2022-06-20.

Sophus/förrådsbyggnad

I anslutning till parkeringsytan norr om kyrkan, utanför stenmuren, har ett nytt sophus uppförts. Sophuset är beläget på ytans västra del och vetter med gaveln mot kyrkan. Fasaderna är klädda med locklistpanel målad i gul slamfärg. Taket är belagt med svart falsad plåt.

Figur 99. Sophuset i näst intill färdigt utförande, viss målning återstod vid fototillfället. Foto: 2022-06-20.

Markarbeten och ny ramp

Dränering har grävts kring kyrkans östra, norra och södra sida. I samband med detta kläddes murarna med Isodrän. I mitten av augusti 2021 drabbades Gävle av ett mycket häftigt regnoväder med enorma nederbördsmängder. Staffans kyrka klarade sig helt undan inträngande vatten.

Figur 100. Under pågående dräneringsarbete. Foto: 2020-12-14.

Figur 101. Under pågående dräneringsarbete. Foto: 2020-12-14.

Marknivån är höjd kring kyrkan, detta är märkbart framför allt mot väster och huvudentrén. Markhöjningen var nödvändig för att en ny ramp skulle kunna utformas med en godkänd lutning. Den tidigare rampen var för brant och därmed inte godkänd. Den tidigare trappan och rampen revs inför höjning av marken, därefter gjöts ett betongbjälklag där rampens gåyta är försedd med värmeslingor. Trappan har återskapats med den gamla som förlaga, men med översta vilplanet förlängt 27 centimeter ut från fasad genom komplettering av granit. Material i den tidigare trappan har återanvänts, liksom smidesräcken. Trappans steg är i granit. Den nya rampens sidor är av röd Ölandskalksten medan rampens gåyta består av krysshamrad granit.

Figur 102. Entrépartiet innan påbörjade arbeten. Foto: 2018-11-28.

Figur 103. Entrépartiet mot väster efter avslutade arbeten. Foto: 2022-06-20.

Figur 104. Entrépartiet efter avslutade arbeten. Foto: 2022-06-20.

Under projekteringsskedet studerades äldre flygfoton på Staffans kyrka som underlag för kommande utformning. Ursprungligen bestod markytorna till stor del av grusade ytor mot söder, med en smalare gräsyta belägen mellan det södra vapenhuset och Johanneskapellet. På kyrkans norra sida bestod en större del av ytan av gräs, uppdelad med distinkta former på grusade ytor. På ett flygfoto från 1958 framgår att utformningen på den södra sidan har ändrats och att all markyta innanför kyrkogårdsmuren nu består av gräs. I gräsytorna löper smala gångstråk bestående av plattor av Gävlesandsten. Beslut fattades av församlingen att återställa markutformningen i stort enligt tidigare utformning, det vill säga med grusade ytor. Detta arbete har utförts under senvåren 2022. Eftersom den östra entrén nu har fått en funktion som ingång till kontorsutrymmen, har en ny nerfart från parkeringsytan nordöst om kyrkan anlagts.

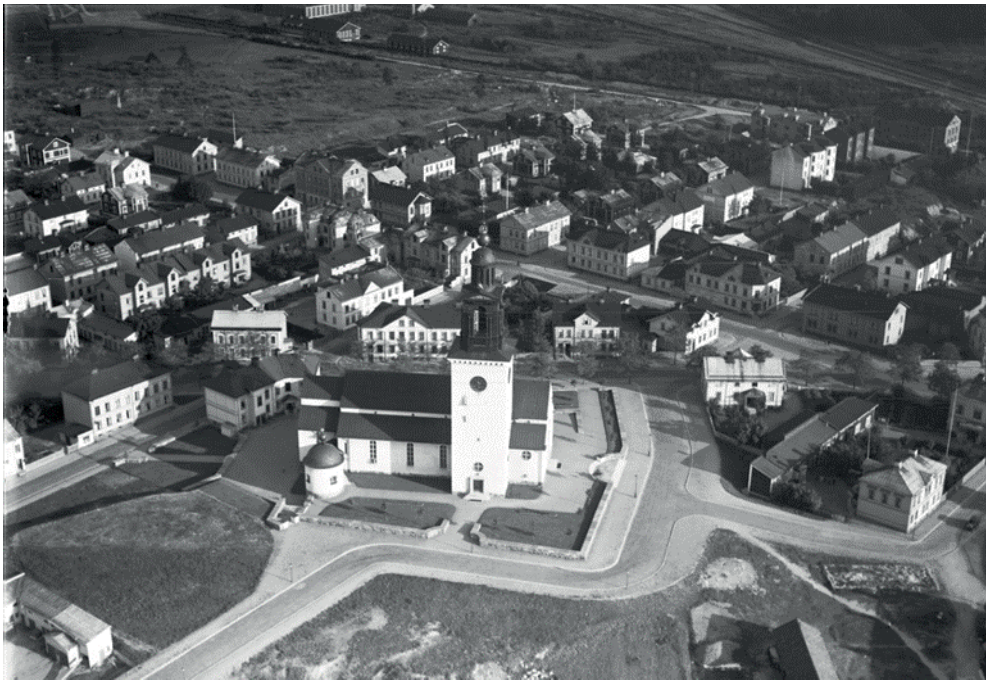

Figur 105. Flygfoto, årtal enligt Digitalt Museum 1941, men fotot är förmodligen från 1930-talet av planteringar att döma. Notera distinkta former och vinklar i möten mellan grus och gräsytor. XLM.FLYG2642.

Figur 106. Flygfoto 1940. Notera hur kyrkotomten innanför kyrkogårdsmuren åt söder är grusbelagd. XLM.BC061.

Figur 107. Flygfoto 1958. Kyrkotomten mot söder är nu grästäckt och gångstråk av natursten syns i grönskan. Förmodligen anlades gräset på den norra sidan vid samma tillfälle. XLM.FLYG2266.

Figur 108. Kyrkans norra sida efter färdigställande. Foto: 2022-09-08.

Figur 109. Kyrkans norra sida efter färdigställande. Foto: 2022-09-08.

Figur 110. Kyrkans södra sida efter färdigställande. Foto: 2022-09-08.

Figur 111. Kyrkans södra sida efter färdigställande. Foto: 2022-09-08.

Övrigt

Församlingens ansökan till länsstyrelsen rymde också ett lyftbord, placerat i södra delen av kortrappan. Länsstyrelsen beviljade inte ändringen. Sökande överklagade och parterna möttes i frågan i Förvaltningsrätten i Falun i december 2021. Då var dock kortrappan redan kapad. Domen föll senare till de sökandes fördel. Installation av lyftbordet kommer att ske under hösten 2022 och det behandlas som ett separat ärende. Avrapporteringen av lyftbordet kommer därför att ske i separat intyg, när det är klart.

AVVIKELSER FRÅN BESLUT

Enligt handlingarna skulle brädgolven i bänkkvarteren återanvändas efter att installationer gjorts i långhusets golv. Dock visade det sig att brädorna var för tjocka för att fungera ihop med golvvärmen. Att slipa ner tjockleken var inte möjligt i och med att brädorna var spontade. Men det allvarligaste skälet till att byta golvet till nytt virke var för att befintligt brädgolv var angripet av mögel, liksom trossbottenfyllningen och trossbottenbrädorna. Avsteget från handlingarna stämdes av med antikvarisk medverkande och länsstyrelsen.

Enligt handlingarna skulle det nya skrudskåpet tillverkats i ask, ett träslag som det under projekttiden visade sig vara svårt att få tag i. Beslutades i samråd att det nya skrudskåpet skulle tillverkas i furu med en ljuspigmenterad laserad ytbehandling.

Långhusets kalkstensgolv slipades då det hade återmonterats. Arbetet stämdes inte av med antikvarisk medverkande eller länsstyrelsen.

Länsstyrelsen avslog installation av lyftbord i kortrappan, liksom alla ingrepp i trappans konstruktion. Sökanden överklagade beslutet. Kortrappan kapades under hösten 2021 som en förberedelse för lyftbordet, trots att tillstånd saknades. Åtgärden var enligt sökanden också nödvändig för att få bort mögelangripet virke samt utifrån att en bjälke i taket i markplan behövde förstärkas. Parterna möttes i frågan i december 2021 i Förvaltningsrätten i Falun. Slutligen föll domen till de sökandes fördel och ett lyftbord kommer att installeras under hösten 2022. Lyftbordet behandlas som ett separat ärende och kommer att avrapporteras i ett eget slutintyg då arbetena är färdigställda.

Brandkonsult accepterade avstegen från gällande brandskyddsstandard vad gäller utrymningsbeslag på koppardörrarna. Brandsäkerhetsmässigt är brandutrymningen dock inte optimal. I framtiden bör man se över så att utrymning kan förbättras i enlighet med gällande brandskyddslagstiftning, men på ett diskret och smakfullt sätt.

ÖVRIGA ANTIKVARISKA IAKTTAGELSER

Då kompletteringsfotografering skedde 2022-06-20 var slutfinish kring nya fönsteröppningar i sockeln inte färdigställd, ej heller inmålning av fönsterbleck.

Figur 112. Slutfinish kring fönsteröppning i korsockeln mot söder är inte färdig. Foto: 2022-06-20.

Eldragningar i vapenhuset och kring ljudslussen mellan vapenhuset och kyrkorummet är utförda utan någon som helst respekt för omkringliggande nytillkomna och sedan tidigare befintliga delar – inte heller kyrkans kulturvärden i stort. Dragningarna måste göras om.

Figur 113. Missprydande eldragningar på ljudslussens södra och västra sida. Foto: 2022-06-20.

Figur 114. Missprydande eldragningar på ljudslussens södra sida. Foto: 2022-06-20.

Figur 115. Missprydande eldragningar inne i vapenhuset. Foto: 2022-06-20.

Uppdraget som antikvarisk medverkande under arbetena med Staffans kyrka skiljer sig åt från Länsmuseet Gävleborgs alla tidigare uppdrag mot Svenska kyrkan gällande restaurering eller andra arbeten i kyrkliga miljöer. Inom detta projekt har antikvarisk medverkande inte blivit inbjuden till några byggmöten och det tycks heller inte ha förekommit några sådana. I den digitala projektpärmen på iBinder är mappen för ”Byggmöte” under fliken ”Protokoll” tom. Besök i kyrkan har gjorts efter projektledarens inbjudan till syn eller efter egen förfrågan.

Upplägget har gjort det omöjligt för antikvarisk medverkande att följa de resonemang och beslut som löpande uppstår och fattas i den här typen av stora restaureringsprojekt - resonemang och beslut som vanligtvis diskuteras, dokumenteras och följs upp i byggmöten och i byggmötesprotokoll. Det finns delar i projektet som avviker från beslut men som först har stämts av med antikvarisk medverkande. Men det har också utförts arbeten som ligger utanför tillståndet från länsstyrelsen. Detta utan föregående dialog med varken antikvariskt medverkande eller Länsstyrelsen Gävleborg. Den antikvariska medverkande har med andra ord inte rymt heltäckande *medverkan*, ej heller har den antikvariska medverkanden utgjort en del i *arbetsgruppen*. Uppdraget har mer omfattat dokumentation av projektet.

KÄLLOR

Ärendearkivet, Länsmuseet Gävleborg

Vård- och underhållsplan Staffans kyrka, Gävleborgs län. 2008

Olsson, U. *Staffans kyrka, Antikvarisk medverkan vid yttre renovering*, 2017. Antikvarisk slutrapport 2018:14

LÄNSMUSEET GÄVLEBORG, SÖDRA STRANDGATAN 20, 802 50 GÄVLE. WWW.LANSMUSEETGAVLEBORG.SE